

PAC – nemzetközi program a könyvtárakban őrzött dokumentumok védelmére

A PAC (*Preservation and Conservation*) program égisze alatt számos kiadói, művelődési és normatív alprogram „fut” a megvalósulás felé. 1986-ban hozták létre, mint az IFLA öt alapvető programcsoportjának egyikét. Célkitűzése: koordinációs erőfeszítések a könyvtárakban őrzött nemzeti könyv-örökségek megóvásának érdekében.

Nemzetközi központja a *Bibliothèque de la France*-ban található 1992 óta. A PAC innen koordinálja a világ legkülönbébb részein működő regionális centrumokat. Egy-egy regionális centrum hatóköre általában több országra, országcsoportra terjed ki. Pl. a párizsi nemzetközi központ egyszersmind regionális központi feladatokat is ellát, mégpedig Nyugat-Európa és Afrika vonatkozásában.

A PAC hivatalos orgánuma az *International Preservation News*, amely évente háromszor jelenik meg. Az angol nyelvű, de francia és spanyol rezümékkel is ellátott lap 1999. évfolyamában olvasható az IFLA állományvédelmi irányelve IFLA Principles for the Care and Handling of Library Materials címen.

Jelentős lépés volt a *Safeguarding our documentary heritage – La sauvegarde du patrimoine culturel* c. angol–francia CD-ROM megjelenése is, amely a PAC és a francia kulturális és kommunikációs minisztérium közös műve. Megjelenését az UNESCO Világ emlékezete c. programja finanszírozta.

A PAC – a francia szabványosítási egyesülettel, az AFNOR-ral együttműködve – intenzív szabványki-munkáló tevékenységet is folytat. Mostanában két meghatározó fontosságú szabvány van készülőben; nevezetesen a grafikai és fotóanyagok kiállítás alatti védelmének előfeltételeiről, illetve az archivális és könyvtári dokumentumok fizikai állapotát meghatározó módszerről szóló normatív dokumentum.

A PAC nem marad el azokról a tanácskozásokról sem, amelyeknek tárgya a semleges papírok használatának előmozdítása. Az IFLA más szervezetekkel, nevezetesen az ICA-val (nemzetközi levéltári tanács) és az ICOM-mal (nemzetközi műemlék tanács) vállvetve hozta létre 1996-ban az ICBS-t (a Kék Pajzs nemzetközi tanácsa). Ennek az a feladata, hogy mint az 1954. évi hágai konferencia eszméinek örököse, háborús vagy természeti katasztrófák idején megvédje a nemzeti kulturális örökségeket. A Kék Pajzs tulajdonképpen a Vöröskereszt megfelelője kulturális értékek védelme terén. E mozgalomnak mostanában alakulnak meg nemzeti bizottságai (természetesen a könyv- és levéltárak és a műemlékvédelem képviselőinek részvételével). E folyamatot a Kék Pajzs működésének szabályozása kíséri.

/JANOVSKÁ, Darina: PAC – medzinárodný program ochrany dokumentov v knižniciach. = Knižnica, 2. köt. 2. sz. 2001. p. 83–84./

(Futala Tibor)

A British Library együttműködési és partnerségi programja

A *British Library* (BL) 1998-ban, miután elfoglalta új épületét, hozzákezdett új stratégiai terveinek a felülvizsgálatához. Az 1999–2002-re szóló stratégiai tervet 1999-ben tették közzé. A terv kidolgozása során a legfontosabb témák az alábbiak voltak:

- az állomány szerepe a szolgáltatások, a tudományos élet és a kutatás támogatásában;
- vezető szerep az országos könyvtári és információs ellátás stratégiájának kidolgozásában;
- hatékonyabb könyvtári infrastruktúra kialakítása;
- az együttműködés fokozása, szorosabb kapcsolatok kialakítása a könyvtárakkal az Egyesült Királyságon belül és nemzetközi szinten is.

Ez utóbbi szükségességét támasztja alá az a felismerés, hogy miközben a nyomtatott és elektronikus publikációk száma továbbra is folyamatosan nő, és hasznosításukra egyre nagyobb igény mutatkozik, sem a BL, sem más könyvtár egyedül nem képes e feladat megoldására. Ugyanakkor a hálózatba kötött online katalógusok egyre több információt nyújtanak a kutatóknak az állományokról és azok elérhetőségéről. Ezért fontos, hogy a BL a lehető legnagyobb támogatást kapja az együttműködési keretek kialakításában.

A szorosabb együttműködés és partnerség lehetőséget teremt a felesleges párhuzamosságok csökkentésére, a szolgáltatások kiterjesztésére az ellátatlan vagy részben ellátott területekre, és annak elősegítésére, hogy a közpénzekből finanszírozott könyvtári rendszer valóban értéket teremtsen.

Ilyen háttérrel maga mögött a BL 1999 tavaszán — a megfelelő pénzügyi feltételek biztosításával — új szervezeti egységet hívott életre az Együttműködési és Partnerségi Program (Co-operation and Partnership Programme = CPP) fejlesztésére és koordinálására az állományfejlesztés és -irányítás, valamint a hozzáférés terén. A LINC-kel (Library and Information Co-operation Council) együttműködve 2000 nyarán megnyitották a *Concord: a könyvtári együttműködés weboldalát* <http://www.bl.uk/concord> címen.

A program végrehajtásában fontos kiindulópontnak tartották a **meglévő együttműködési kapcsolatok és projektek** felmérését és áttekintését. A BL részvételével folyó projektek száma jóval száz fölött volt, beleértve a dokumentumszolgáltatást segítő ún. háttérkönyvtárakkal kötött szerződéseket; a többi öt, köteles példányt gyűjtő könyvtárral meglévő megállapodásokat; a nemzeti bibliográfia előállítására, a nemzetközi szabványosítási tevékenységben való részvételre stb. irányuló egyezményeket. Külső szakértők bevonásával készítették el a meglévő országos és regionális szintű, ágazati és szakterületi együttműködési tevékenységet tükröző térképet. (Eredménye az említett weboldalon elérhető.)

A program égisze alatt **számos szemináriumot és egyéb szakmai rendezvényt** tartottak olyan fontos kérdések megtárgyalására, mint a finanszírozás, integrálódás a könyvtárközi kölcsönzési hálózatba, az élethosszig tartó tanulás támogatása. Ezt követően a felsőoktatás, a közkönyvtárak és a nemzeti könyvtárak képviselőiből munkacsoportot hoztak létre a könyvtárközi kölcsönzési rendszerben a könyvek és más visszaküldendő dokumentumok szolgáltatását érintő fejlesztési irányok kidolgozására.

Bár a program nem kifejezetten a könyvtárközi kölcsönzésre összpontosít, majd minden projektben szerepel ez a modul. A program előrehaladtával egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a dokumentumszolgáltatás, a konzorciumok szervezése, az együttműködés keretében folytatott digitalizálás, az állománymegőrzés és -építés között a határokat alig-alig lehet meghatározni. Ennek a felismerés-

nek a nyomán egyre több projekt érinti a könyvtárközi kölcsönzést, ugyanakkor szélesebb kör számára nyitja meg az elérési lehetőségeket, még ha nem is ez volt az elsődleges cél. A forrásmegosztás egyre kritikusabb kérdés lesz a BL feladatainak ellátásában, amire példaként a különleges nyelveken vagy speciális szakterületeken lévő állományok szolgálnak.

A felsőoktatással folytatandó együttműködés fejlesztésére az illetékes vezetők megállapodása alapján hoztak létre egy munkacsoportot, és egyeztek meg abban, hogy mind a BL, mind a Felsőoktatási Pénzügyi Tanács (Higher Education Funding Council) 500-500 ezer fonttal járul hozzá a közös kutatásokhoz és fejlesztésekhez. A munkacsoport három tanulmányt tett le az asztalra, amelyek a következő témákkal foglalkoztak:

- a könyvtári tudományos források szétszórt országos gyűjteményét koordináló mechanizmus;
- a BL dokumentumszolgáltató központjában lévő (BL's Document Supply Centre = BLDSC) letéti állomány hosszú távú jövője, tekintettel a lehetséges érdekeltekre;
- a BL és a felsőoktatás stratégiai céljaiban található közös elemek és kapcsolatok, a BL-nek a felsőoktatásban játszott szerepe.

A Sheffieldi Egyetem irányításával készített tanulmány az országos közös könyv- és folyóirat-katalógus vagy katalógusok kialakításának lehetőségeit vizsgálta.

Az együttműködés keretében kiépítendő infrastruktúra és a kutatási források országos szintű, megosztott fejlesztése és irányítása lehetővé fogja tenni a felhasználók számára, hogy a virtuális és a fizikailag létező közös katalógusok és egyes nagykönyvtárak katalógusai segítségével megtalálják a keresett dokumentumok lelőhelyét, és közvetlenül elérjék vagy könyvtárközi kölcsönzés keretében megrendeljék őket.

Az egyes intézményekkel folytatandó két- és többoldalú együttműködés fejlesztése sokkal részletesebb vizsgálatokat igényel. A cél az, hogy az együttműködés a meglévő állományok erősségeire és szakosodására épüljön. Az egyes intézményeknek folytatniuk kell a gyarapítást az egyes tudományágakban, nyelveken vagy dokumentumtípusok szerint, és ezáltal mind a BL, mind pedig ők részt vállaljanak a felhasználók kiszolgálásában. Ez az elv egyaránt érinti a több tudományágra szakosodott nagy könyvtárakat és a szűk szakte-

reületre specializálódott kisebbeket. A BL 17 ilyen jellegű projektben vesz részt; valamennyi a humán tudományokat érinti.

A projektek finanszírozására a BL-ben 1999-ben új pénzügyi alapokat teremtettek a CPP részeként. Ennek nagysága 1999/2000-ben 250 ezer font, a 2000/2001. és a 2001/2002. pénzügyi évben 500-500 ezer font. Ehhez járul még az orvostudomány történetét kutató munkák segítéséhez a vonatkozó dokumentumok megőrzésére elkölthető 1 millió font. A CPP támogatja a könyvtári és levéltári katalógusok teljes retrospektív konvertálására irányuló országos stratégiát és programot.

Az elektronikus könyvtári együttműködés a stratégia központi kérdése. Ahogy bővül a webes szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak száma, az egy adott felhasználói körnek szánt dokumentumok mások számára is elérhetővé válnak. A gyakorlati együttműködés egyéb területei a források megtalálását segítő eszközök fejlesztése, a hibrid és megosztott forrásokhoz kapcsolódó interfészek fejlesztése, a tartalom digitalizálása, a tartalom-szolgáltatásra kötött licencek újrafogalmazása a digitális hasznosítás érdekében és a digitális állományvédelem. Ezen a téren példaként említhető a JISC, a Mimas (Manchester) és a BL együttműködése, amelynek keretében ingyenes elérést biztosítanak a felső és egyéb oktatási intézmények számára a könyvtár elektronikus tartalomjegyzék adatbázisához (2000-ben 15 millió folyóiratcikket

és konferencia-előadást tartalmazott). A BLDCSC részt vesz az elosztott országos elektronikus források (Distributed National Electronic Resource = DNER) fejlesztéséhez kapcsolódó programban (Programme Join-Up). A BL olvasószolgálati és állományfejlesztési igazgatósága a felsőoktatási forrásfeltáró hálózattal (Resource Discovery Network) állapodott meg az internetes forrásokhoz való hozzáférés lehetőségeit vizsgáló két kísérleti projektben történő közreműködésben az orvostudomány és az üzleti élet területén.

Az állomány digitalizálására a BL különböző nemzetközi vállalkozásokban vesz részt, pl. a japán Keio Egyetemmel a Gutenberg-biblia, a Nemzetközi Dunhuang Projekt keretében a barlangban talált dokumentumok elektronikus változatának létrehozatalában és hozzáférhetővé tételében.

A BL az IBM-mel egy nagy teljesítményű digitális tárolórendszer megvételére kötött szerződést digitális állománya kezelésére és megőrzésére. Mivel a Holland Királyi Könyvtár is hasonló rendszert vásárolt, a rendszer fejlesztésében a két könyvtár szorosan együttműködik.

/SMITH, Geoff: Document delivery as an aspect of co-operation: the British Library's Co-operation and Partnership Programme. = Interlending & Document Supply, 29. köt. 3. sz. 2001. p. 114–119./

(Viszocsekné Péteri Éva)

Oroszország: az ajándékozás felértékelődése az állománygyarapításban

Az orosz szakirodalomban jelenleg gyakran hivatkoznak az ország sajátos társadalmi és gazdasági helyzetére. Ezen minden esetben valamilyen elégtelenség, feltételbeli hiányosság értendő. Ezt aztán ilyen vagy olyan módon lehetőleg ki kell küszöbölni, de legalábbis enyhíteni kívánatos. Referált cikkünk arról tudósít, hogy a Szentpétervárott található *Oroszországi Nemzeti Könyvtárban (Rossijskaâ nacional'naâ biblioteka)* az utóbbi évtizedben az ajándékozás számottevő forrása lett az állomány gyarapodásának. 1997-ben 38 096 könyvtári egység (az összes gyarapodás 10,5%-a), 1998-ban pedig 33 486 könyvtári egység (az összes gyarapodás 8,8%-a) származott ajándékozásból. A kilencvenes években az ajándékozási minimum 26 703 egység volt (1991 folyamán), a maximum pedig 113 093 egység (1993 folyamán).

A könyvtárban a belföldi gyarapítás osztályán külön részleg foglalkozik az ajándékozás kétségtelesen „macerás” kezelésével. E munka közben sok minden kiderült az ajándékozás különféle sajátosságairól, melyek itt-ott meg is mosolyoghatók. Így:

- az ajándékok mennyisége korántsem csak az évek egymásutánjában ingadozik, hanem az évszakok egymásutánjában is: a legtöbb ajándékozó és ajándék április-május hónapban fordul elő, a legkevesebb augusztusban és szeptemberben;
- a könyvtárnak juttatott dokumentumok között könyv, folyóirat, térkép, kotta, plasztikus dokumentum, kézirat, sokszorosítvány egyaránt szerepel;
- az ajándékok tartalmi megoszlását tekintve a társadalomtudomány (történelem, vallás, filozófia, gazdaságtan) vezet, majd – nagyságrendi